

LONDON

|| I ||
TOM ||

EDVARD
RADERFURD

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Edward Rutherford
LONDON

Copyright © 1997 by Edward Rutherford
Translation copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

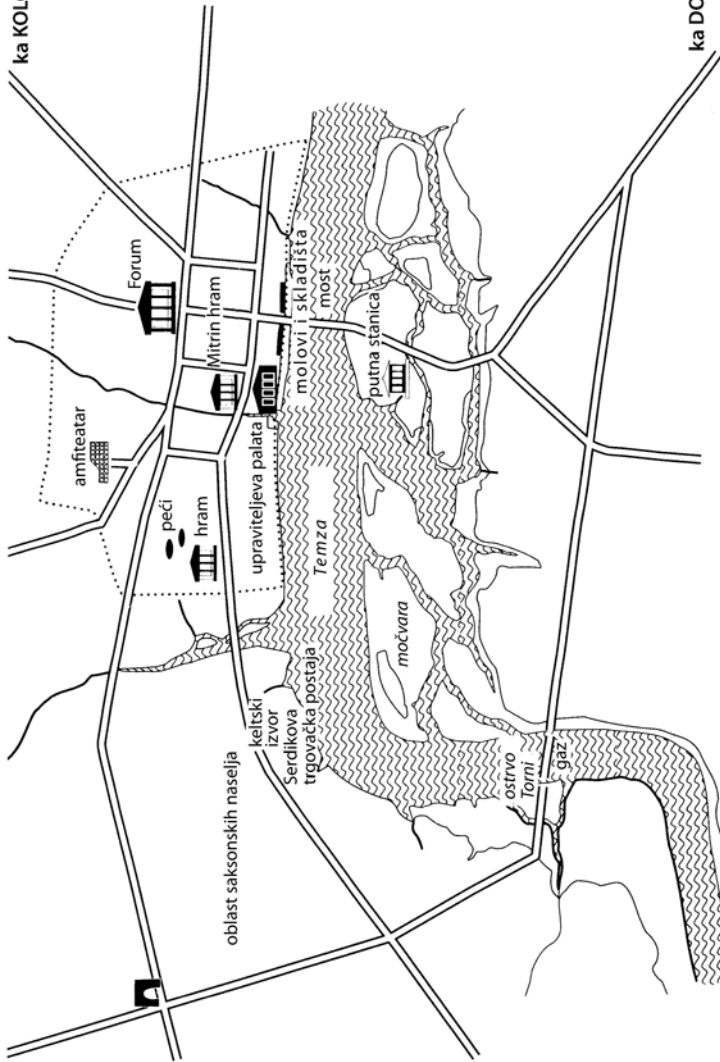
*Ova knjiga je posvećena kuratorima
i osoblju Muzeja Londona, gde istorija živi.*

SADRŽAJ

Predgovor	xvii
Reka	1
Londinijum	55
Raspeće	107
Osvajač	182
Tauer.	226
Svetac	310
Gradonačelnik	358

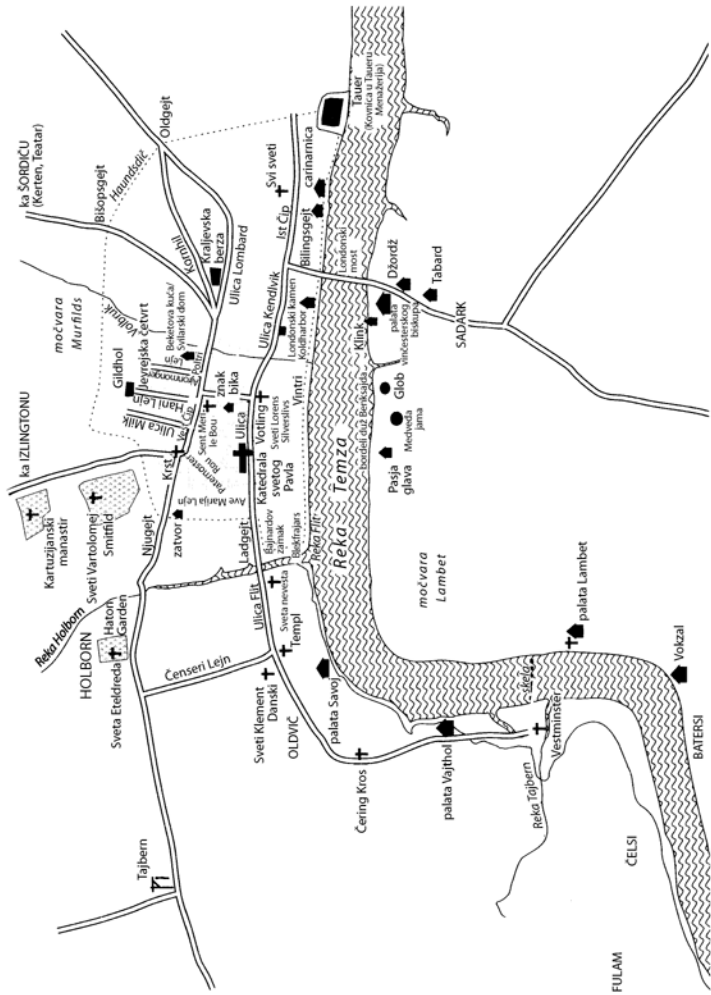

ka KOLČESTERU

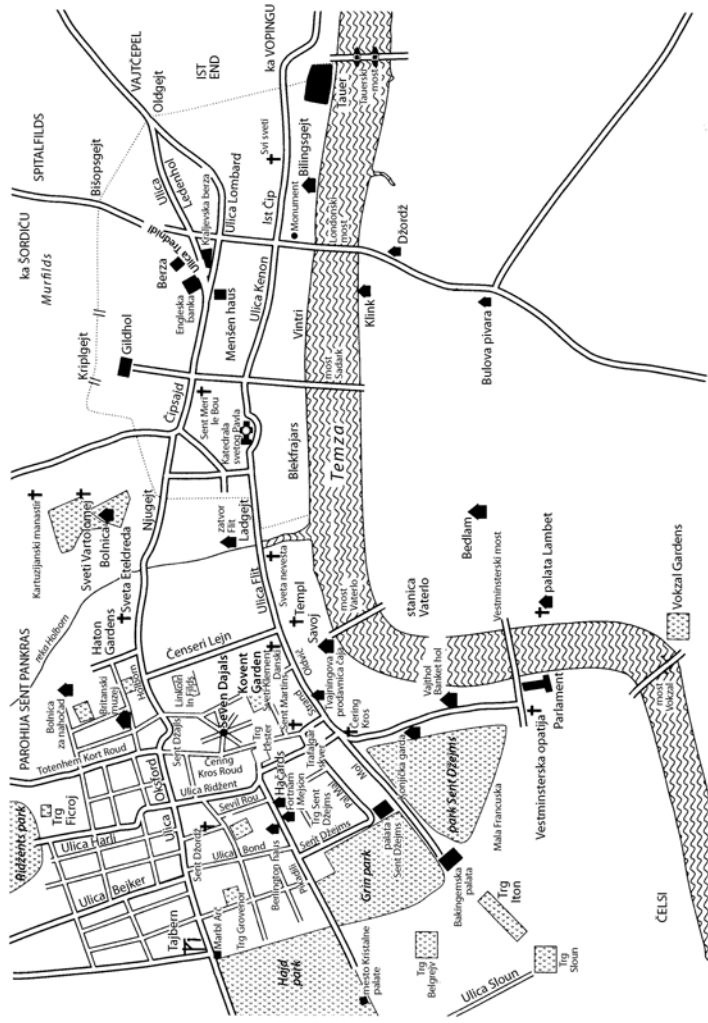

ka DOVERU

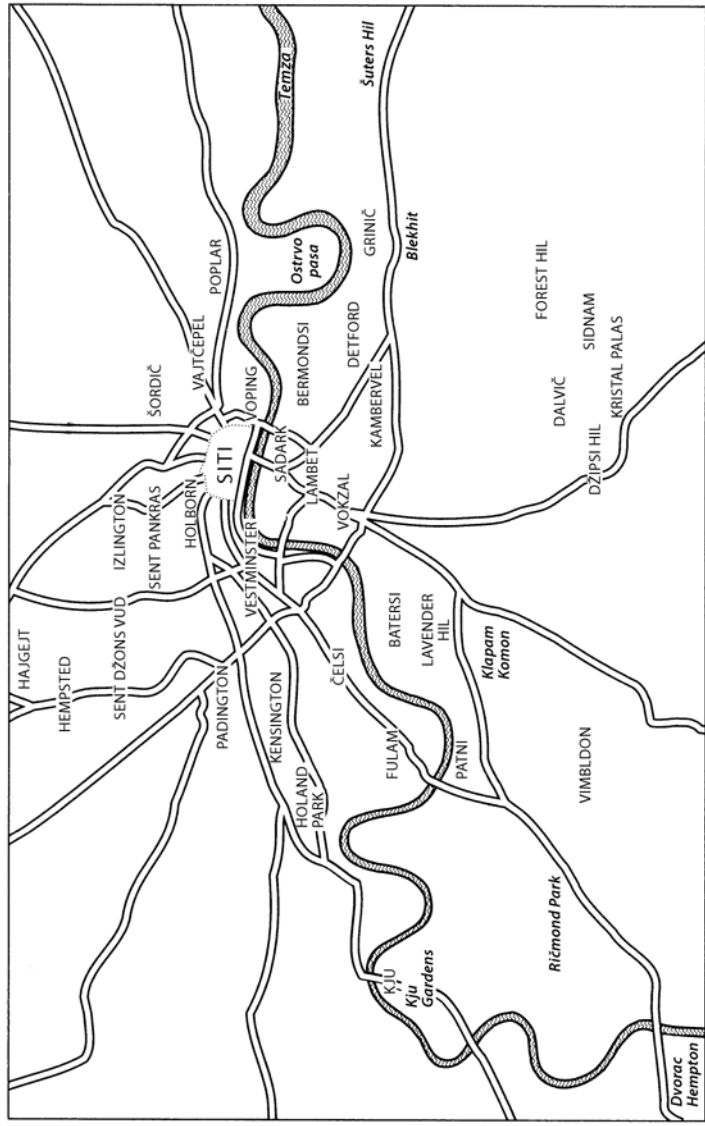
RIMSKI I SAKSONSKI LONDON

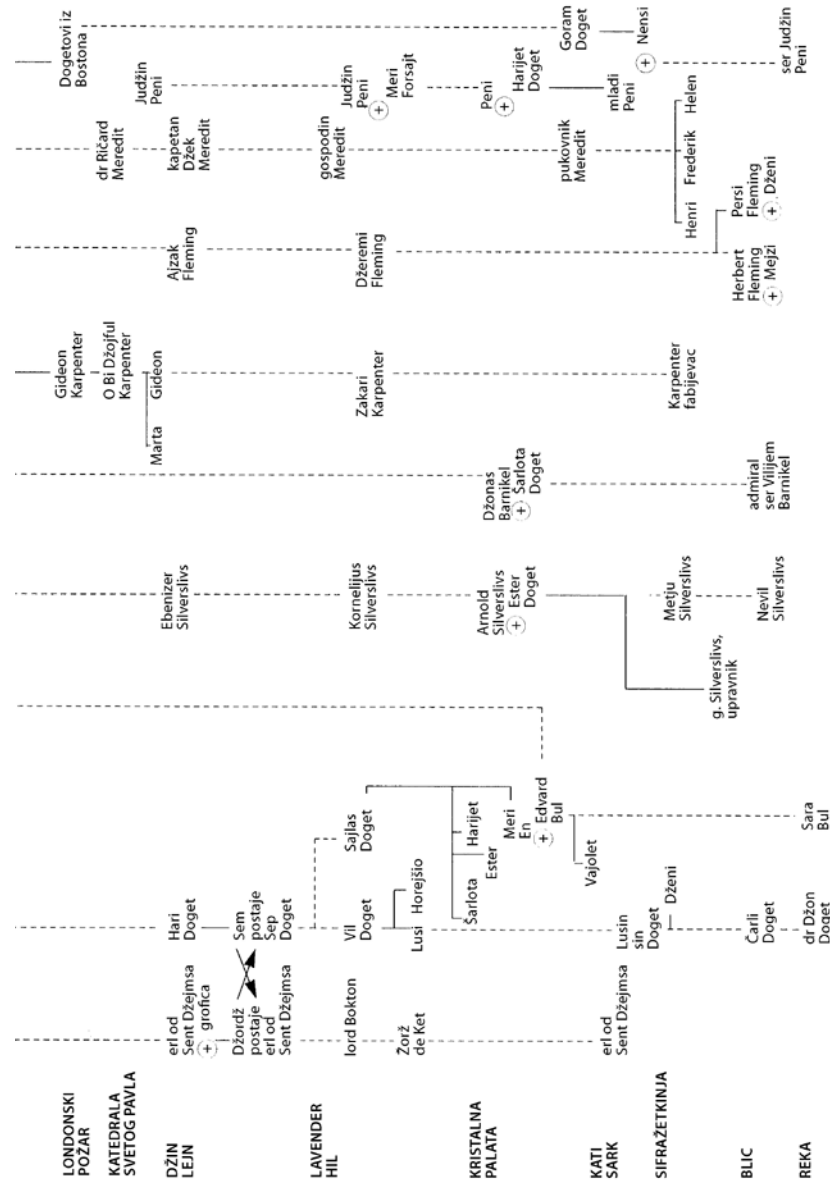
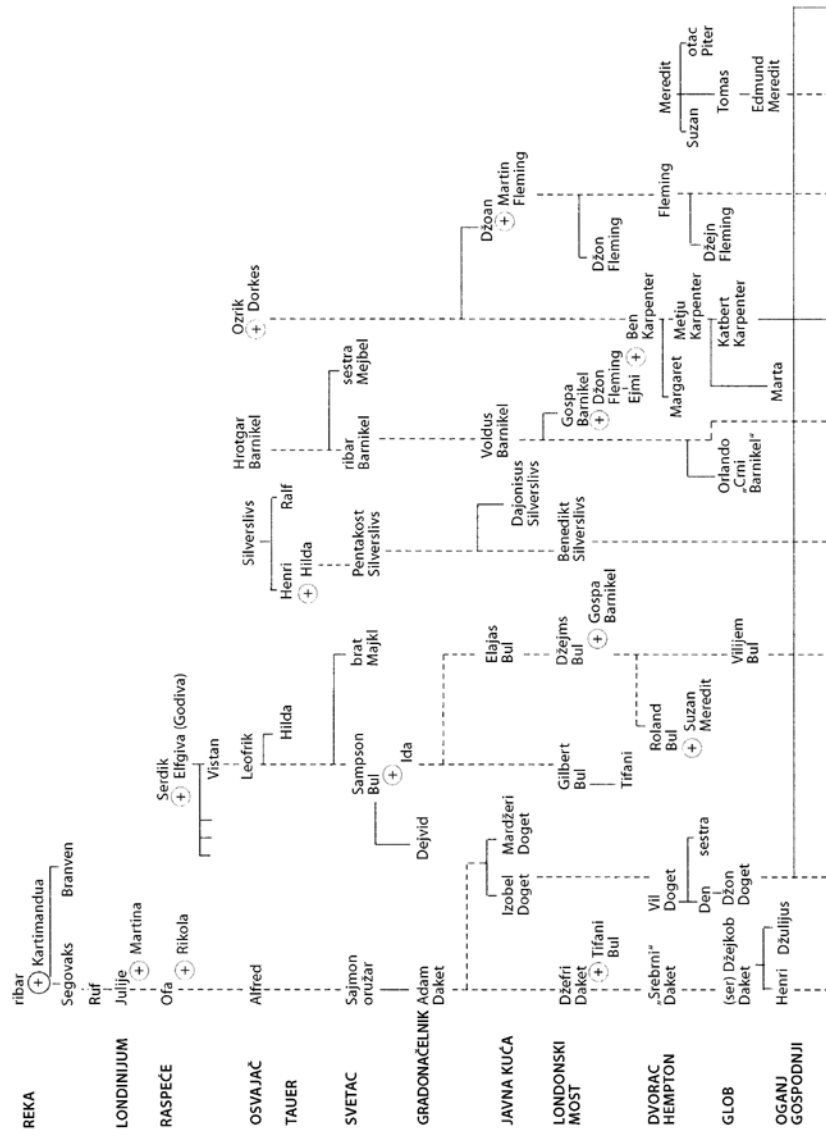
SREDNJOVEKOVNI I TUDORSKI LONDON

DŽORDŽIJANSKI I VIKTORIJANSKI LONDON

LONDONSKA PREDGRADA I PRIGRADSKA NASELJA

PREDGOVOR

London je, pre svega i iznad svega, roman. Sve porodice čiju istoriju prati ova priča – od Daketovih do porodice Peni – izmišljene su, kao i njihove pojedinačne uloge u opisanim istorijskim događajima.

Prateći priču o tim izmišljenim porodicama kroz vekove, trudio sam se da ih smestim među ljude i događaje koji su postojali, ili pak mogli postojati. Povremeno sam morao da izmislim poneki istorijski detalj. Na primer, verovatno nikad nećemo saznati gde je tačno Julije Cezar prešao Temzu: ovom autoru barem, mesto današnjeg Vestminstera deluje najlogičnije. Slično tome, mada znamo kakve su bile političke okolnosti u kojima je biskup Melit položio temelje crkve svetog Pavla, dopustio sam sebi slobodu da nagađam kakva je tada tačno bila situacija u saksonskom Landenviku. Za mnogo kasnije doba, 1830, izmislio sam izbornu jedinicu Sent Pankras, u kojoj se moji likovi te godine nadmeću na izborima.

Međutim, uopšteno govoreći, od normanskog osvajanja nadalje sačuvano je takvo obilje podataka, ne samo u vezi s istorijom Londona već i o životnim pričama bezbrojnih pojedinih građana, te tako autor nije nimalo oskudevao u pojedinostima

i samo je trebalo da se, s vremena na vreme, pomalo prilagodi složenim događajima da bi potkrepio priču.

Najveće londonske građevine i crkve gotovo oduvek nose ista imena. Mnoge ulice su takođe sačuvalе svoje nazive još od saksonskih vremena. Tamo gde su se imena menjala, to je objašnjeno u priči; ili sam, u slučajevima kad bi to moglo izazvati zabunu, jednostavno koristio ime koje je danas najpoznatije.

Izmišljene lokacije u romanu su sledeće: trgovačka postaja Saksonca Serdika smeštena je, približno, na mestu današnjeg hotela *Savoy*; kuća „kod znaka bika“, ispod crkve Sent Meri le Bou, mogla bi se nalaziti u blizini Vilijemsonove taverne; crkva svetog Lorensa Silverslivsa u blizini Ulice Votling mogla bi biti bilo koja od nekoliko malih crkava u toj oblasti koje je progutao Veliki požar; *Pasja glava* mogao je biti jedan od mnogih bordela duž Benksajda.

Dopustio sam sebi, međutim, da smestim jedan luk na mesto današnjeg Marbl Arča,* u doba kad je to bila samo raskrsnica rimskih puteva. Nije nemoguće da je takav luk odista postojao – ali njegovi ostaci tek treba da budu otkriveni!

Od izmišljenih porodica u ovoj priči, Doget i Daket su vrlo uobičajena prezimena, koja se često sreću u londonskoj istoriji. Stvarne osobe koje su nosile ova imena – posebno slavni Doget koji je osnovao čuveno takmičenje na Temzi** – povremeno se pominju u tekstu, i jasno se razlikuju od izmišljenih porodica. Izvedena imena članova porodica likova iz ovog romana kao

* Engl.: *arch* – luk; *Marble Arch* bukvalno znači mermerni luk. (Prim. prev.)

** *Dogget's Coat and Badge Race* na Temzi najstarije je veslačko takmičenje na svetu, a veruje se da je i takmičenje sa najdužom neprekidnom tradicijom u svetu. Održava se svake godine od 1715. (Prim. prev.)

i njihove nasledne fizičke osobine u potpunosti su, naravno, izmišljeni u svrhu ove priče.

Bul je uobičajeno englesko prezime; Karpenter je tipično prezime vezano za određeni zanat – kao i Bejker, Pejnter, Tejlor i desetine drugih.* Čitaoci mog romana *Sarum* možda će se prisetiti da su Karpenterovi u toj knjizi rođaci Mejsonsa. Fleming je još jedno često prezime, koje verovatno nagoveštava flamanško poreklo. Meredith je velško prezime, a Peni bi moglo biti, mada ne obavezno, hugenotsko. Nešto ređe prezime Barnikel, koje se takođe javlja i u *Sarumu*, verovatno je vikinško, a poreklo mu je povezano s jednom simpatičnom legendom. Dickens je takođe koristio ovo ime (Barnakl), ali u prilično pogrdnom smislu. Nadam se da sam mu ovde dodelio malo lepšu ulogu.

Prezime Silverslivs, međutim, kao i dugonosi članovi ove porodice, u potpunosti su izmišljeni. U srednjem veku bilo je više takvih ljupkih, opisnih prezimena,** koja su, nažalost, uglavnom izumrla. U tom smislu, Silverslivs treba da predstavlja tu drevnu tradiciju.

Autor koji piše roman o Londonu suočava se s jednom ogromnom teškoćom: postoji toliko mnogo tako očaravajuće građe. Svaki Londonac ima svoj omiljeni delić tog grada. Uvek iznova javlja se iskušenje da odlutamo, ovom ili onom čudesnom istorijskom stranputicom. Gotovo svaka parohija u Londonu mogla bi da ponudi građu za jednu ovakvu knjigu. Činjenica da *London* u znatnoj meri predstavlja i istoriju Engleske navela me je da nekim lokacijama dam prednost nad drugima; mogu samo da se nadam da moj izbor neće razočarati mnoge koji poznaju i vole ovaj najlepši grad.

* Engl.: *carpenter* – stolar, drvodelja; *baker* – pekar; *painter* – slikar ili moler; *tailor* – krojač. (Prim. prev.)

** *Silversleeves* bukvalno znači „srebrni rukavi“. (Prim. prev.)

REKA

Mnogo puta, još od onog doba kad Zemlja beše mlada, to mesto ležalo je pod vodom.

Pre četiri miliona godina, kad kontinenti behu sasvim drugačije raspoređeni, ostrvo je bilo deo malog rta na severozapadnoj ivici ogromne, bezoblične kopnene mase. Taj rt koji je usamljen štrčao u velikom svetskom okeanu beše sasvim pust. Nijedno oko sem oka Božjeg nije ga videlo. Nijedno biće se nije kretalo po tlu; na nebu nije bilo ptica, ni u moru riba.

U to prдавno doba, na jugoistočnom delu rta more se povuklo, ostavljajući za sobom goli prostor sličan debeloj, tamnoj ploči. Ležala je nema i prazna, poput površine neke neotkrivene planete, siva stena tek ponegde ispresecana plitkim barama. Ispod te ploče, duboko u Zemlji, još drevnije sile behu izdigle šeststotinak metara visok blago nagnuti greben, što se pružao duž krajolika poput ogromnog lukobrana.

I tako je to mesto dugo ostalo sivo i pusto, nepoznato poput beskonačne praznine što prethodi rođenju.

Za osam geoloških razdoblja što su potom usledila, dok su se kontinenti kretali, dok se formirala većina planinskih venaca na Zemlji i postepeno se razvijao život, nikakve promene na Zemlji nisu se dotakle mesta gde je ležala ploča tog grebena.

Međutim, mora su ga mnogo puta plavila i povlačila se. Neka od njih behu hladna, neka topla. Ostajala su tu i po više miliona godina. I uvek su za sobom ostavljala naslage debele stotinama metara, tako da se ploča, mada beše visoka, prekrivala, zaglađivala i ostajala duboko ispod njih, te nije ostalo gotovo ni traga o tome da je ikad postojala.

Kad je na Zemlji život počeo da buja, kad su po njenoj površini počele da niču biljke a u vodi sve vrvelo od živih stvorenja, planetu su počeli da oblažu i slojevi ovog novog, tek nastalog organskog života. Ogromno more, koje se povuklo približno u vreme izumiranja dinosaurusu, ostavilo je za sobom tako bogate ostatke riba i planktona da je sloj krečnjaka koji je pokrивao veći deo južne Engleske i severne Francuske bio gotovo stotinu metara debeo.

I tako se, iznad mesta gde je stari greben ležao pokopan, pojavio novi pejzaž.

Bio je potpuno drugačiji. Dok su ga nova mora plavila i povlačila se, a ogromni rečni sistemi iz unutrašnjosti tekli preko ovog ugla rta, sloj krečnjaka obrazovao je plitku dolinu široku tridesetak kilometara, s grebenima na severu i jugu, koja se, u obliku ogromnog slova V, otvarala ka istoku. Iza tih novih plavljenja ostajali su novi slojevi šljunka i peska, a jedno tropsko more ostavilo je za sobom debeli i meki sloj u sredini doline, i on će jednog dana biti nazvan londonskom glinom. Ta nadošlaženja i povlačenja vode istovremeno su stare slojeve u okviru širokih naslaga krečnjaka u obliku slova V preoblikovala u nove, nešto manje grebene.

Tako je, pre nekih milion godina, izgledalo mesto na kojem će nići London.

Čoveka još nije bilo nigde na vidiku. Jer, pre milion godina, mada je hodao uspravno, glava mu još beše majmunska. A pre no što se pojavio, usledio je još jedan značajan proces.

Ledeno doba.

Zemlju nije menjao nastanak ledenih slojeva na njenoj površini, već njihov nestanak. Kad god bi počelo otapanje, reke pune

leda bi podivljale, a ogromni glečeri su, poput sporih geoloških buldožera, dubili doline, rušili brda i spirali šljunak što je ispu njavao rečna korita.

Sve do tada, mali severozapadni rt velike evroazijske kopnene mase bio je tek delimično prekriven ledom. Na svom krajnjem dometu, ledeni zid se završavao tik duž severne ivice dugačkog sloja krečnjaka u obliku slova V. Ali kad je stigao dotle, pre oko pola miliona godina, doneo je jednu značajnu promenu.

U to vreme, sa sredine rta ka istoku tekla je velika reka, i kretala se ka jugu slova V. Kad joj je led, međutim, šireći se, preprečio put, hladna, nabujala matica potražila je drugi tok i, šezdesetak kilometara zapadno od mesta gde je ležao stari greben, probila slabu tačku dugačkog krečnjačkog grebena, stvarajući uzani klanac, danas poznat kao Goring, te nastavila ka istoku, niz središte slova V, tako savršeno oblikovanog da je primi.

Tako je rođena reka.

Negde tokom tog nastajanja i topljenja leda, pojavio se i čovek. Nije izvesno kada se to tačno dogodilo. Čak i pošto je reka prošla kroz klanac Goring, neandertalac se još ne beše razvio. Sve do poslednjeg ledenog doba, pre nešto više od stotinu hiljada godina, nije se pojavio čovek kakvog danas znamo. U nekom trenutku, tokom povlačenja ledenog zida, stigao je u dolinu.

Tada su, konačno, pre nešto manje od deset hiljada godina, vode sa otopljene arktičke ledene kape počele da teku, plaveći ravnicu na istočnoj strani rta. Dubeći naslage krečnjaka u obliku velikog slova J, obišle su oko korena grebena uskim kanalom što je vodio zapadno ka Atlantiku.

Tako je, poput kakve Nojeve arke posle Potopa, mali rt postao ostrvo, slobodno ali zauvek usidreno, tik kraj same obale velikog kontinenta kojem je nekad pripadalo. Na zapadu, Atlanski okean; na istoku, hladno Severno more; duž južne

ivice, tamo gde su visoke krečnjačke litice gledale ka obližnjem kontinentu, uzani Lamanš. I tako je, okruženo tim severnim morima, nastalo Britansko ostrvo.

Stoga veliko slovo V formirano od naslaga krečnjaka nije više vodilo ka istočnoj ravnici, već ka otvorenom moru. Njegov dugački levak postao je estuar. Sa istočne strane ušća, krečnjački grebeni pružali su se ka severu, ostavljajući na istoku dugi niz niskih šuma i močvara. S južne strane, dugačko poluostrvo s visokim krečnjačkim grebenima i plodnim dolinama štrčalo je u dužini od preko sto kilometara, oblikujući jugoistočni kraj ostrva.

To ušće je imalo jednu naročitu odliku. Kad bi nadošla plima, ne samo da je zaustavljala tok reke već ga je čak i preokretala pa je, zbog plimnog talasa, voda tekla uz levak ušća i vraćala se znatnim delom toka reke, stvarajući ogroman priliv vode u korito; kad bi pak na moru nastupila oseka, ta voda bi opet brzo potekla nazad. Zbog toga je, zavisno od plime i oseke, dolazilo do velikih oscilacija u donjem toku reke, s razlikom od preko tri metra između najnižeg i najvišeg vodostaja. Tako je bilo kilometrima duž reke.

U vreme odvajanja ostrva ljudi ga već behu naselili, a u milenijumima koji su usledili i dalje su preko uskog ali opasnog pojasa mora prelazili na ostrvo. U to doba započela je prava ljudska istorija.

54. g. p. n. e.

Pedeset četiri godine pre Hristovog rođenja, pred kraj jedne hladne, zvezdane prolećne noći, grupa od oko dvesta ljudi stajala je u polukrugu na obali reke, čekajući zoru.

Prošlo je deset dana otkad su čuli loše vesti.

Ispred njih, kraj same vode, stajalo je pet ljudi. Nemi i nepomični, u dugim sivim haljinama, ličili su na uspravne stene. To

behu druidi što su se upravo spremali da izvrše obred, koji će, tako su se bar nadali, spasti ostrvo i njihov svet.

Među ljudima okupljenim na obali njih troje je, uprkos nadama i strahovima vezanim za neumitnu pretnju, krilo duboku i strašnu tajnu.

Bili su to jedan dečak, jedna žena i jedan starac.

Duž dugačkog toka reke bilo je mnogo svetih mesta. Ali nigde duh velike reke nije bio toliko prisutan kao na tom spokojnom mestu.

Ovde su se sretali reka i more. Nizvodno, u nizu velikih okuka, sve širi tok reke krivudao je kroz močvaru sve dok, nekih petnaest kilometara dalje, konačno ne stigne do širokog levka ušća odakle se ulivao u hladno Severno more. Uzvodno, reka je vedro vijugala između ljupkih šuma i bujnih, ravnih livada. Ali na tom mestu, između dve velike rečne okuke, pružalo se rasakošno vodeno prostranstvo, osam kilometara dugo, gde je rekla tekla ka istoku u jednom jedinom, veličanstvenom zamahu.

Plima i oseka su se neprestano smenjivale. Kad bi naišla plima, kad bi more prodrlo u ušće i preokrenulo struju, put reke bio bi širok kilometar; za oseke, svega trista metara. U sredini, na polovini južne obale, gde su među močvarama štrčala mala ostrva, iz vode je virio jedan šljunkoviti greben – rt u vreme oseke, ali ostrvo u vreme plime. Manja grupa stajala je na vrhu tog grebena. Preko puta njih, na severnoj obali, ležalo je, sada pusto, mesto koje je nosilo ime Londinos.

Londinos. Čak i sada, u sam osvit dana, njegovi drevni oblici jasno su se videli preko reke: dva niska šljunčana brežuljka zaravnjenih vrhova, jedan kraj drugog, dizala su se oko dva i po metra iznad reke. Između ta dva brežuljka tekao je potocić. S leve strane, ka zapadu, nešto veći potok spuštao se do uvalice što preseca severnu obalu reke.

Sa istočne strane brežuljaka nekad je bilo malo utvrđenje, čiji su niski zemljani zidovi, sada pusti, mogli da posluže kao

osmatračnica s koje se vide plovila što nailaze s ušća. Na zapadnom brežuljku druidi su ponekad žrtvovali govoda.

I to je bilo sve. Napušteno stanište. Sveto mesto. Plemenska naselja nalazila su se severno i južno odatle. Plemena čiji je vođa bio veliki poglavar Kasivelaun živela su na širokim istočnim prostorima, iznad ušća. Kanti, na dugačkom poluostrvu južno od ušća, već su tome kraju dali ime Kent. Reka je predstavljala prirodnu granicu između njih. Londinos je, na izvestan način, bio ničija zemlja.

Čak je i samo ime bilo neobično. Jedni su pričali da je tu živio neki čovek po imenu Londinos; drugi su mislili da je to možda bio naziv utvrđenja na istočnom brdu. Ali niko nije tačno znao. Ovako ili onako, u poslednjih hiljadu godina, mesto je dobilo to ime.

Uz reku je sa ušća duvao hladan vetar. Širio se slab ali oštar miris blata i rečne trave. Blistava jutarnja zvezda poče da bleđi, a nebo je poprimalo svetloplavu boju.

Dečak je drhtao. Stajao je tu već čitav sat, i bilo mu je hladno. Kao i većina ostalih, nosio je prostu vunenu tuniku do kolena, pričvršćenu oko struka kožnim kaišem. Pored njega su stajale njegova majka s bebom, i njegova mala sestra Branven, koja ga je držala za ruku. Jer, u takvim trenucima, zadatak mu je bio da pazi na nju.

Beše to bistar, hrabar dečkić, tamne kose i plavih očiju, kao i većina Kelta. Zvao se Segovaks i imao je devet godina. Kad bi ga neko, međutim, pobliže zagledao, otkrio bi dve čudne osobenosti. Na čelu je imao sedi pramen, kao da ga je neko obojio u belo. Takav nasledni beleg nosilo je nekoliko porodica u obližnjim selima duž reke. „Ne brini“, govorila mu je majka. „Mnoge žene misle da je to beleg dobre sreće.“

Druga osobina bila je još neobičnija. Kad bi dečak raširio prste, između njih, sve do prvog zgloba, video se tanak sloj kože,

poput opne na pačjim nogama. I ta odlika beše nasledna, mada se nije javljala u svakom pokolenju. Činilo se da je u neka davna, pradavna vremena, neki gen nekakvog ribljeg pretka čoveka tvrdoglavo odbio da u potpunosti odbaci svoju vodenu prirodu, i tako nastavio da prenosi tragove svog porekla. Odista, sa svojim krupnim očima i vižljastim telom, dečak je na izvestan način podsećao na žabu ili kakvog drugog vodozemca, što tvrdokorno opstaje kroz bezbrojne eone.

I njegov deda je nasledio istu osobinu. „Ali su mu odsekli tu kožastu opnu čim se rodio“, rekao je Segovaksov otac svojoj ženi. Ona, međutim, nije mogla da podnese ni pomisao na nož, te tako ništa nije ni učinjeno. Dečaku to nije smetalo.

Segovaks se osvrte i pogleda članove svoje porodice: malu Branven, mile naravi, ali s napadima besa koje niko nije mogao da obuzda; majušnog dečaka u majčinom naručju koji je tek počeo da hoda i izgovara prve reči; bleđu i u poslednje vreme neobično zamišljenu majku. Veoma ih je voleo. Ali kad je pogledao ka druidima, na licu mu se pojavi blagi osmeh. Na ivici reke stajao je maleni splav, a kraj njega dva muškarca. Jedan od njih beše njegov otac.

Otac i sin imali su mnogo zajedničkog. Isti pramen bele kose, iste krupne oči. Očevo lice beše premreženo borama gotovo nalik na krljušti, pa je podsećao na neko čudno, riboliko stvorenje. Bio je tako posvećen svojoj maloj porodici, tako je dobro poznao reku i bio tako vešt sa mrežama da su ga meštani jednostavno zvali Ribar. I mada su drugi muškarci, shvatao je Segovaks, bili fizički jači od tog ćutljivog čoveka pognutih leđa i dugih ruku, niko nije bio ljubazniji, niti odlučniji. „Možda i nije naočit“, govorili su seljani, „ali Ribar nikad ne odustaje.“ Segovaks je znao da njegova majka obožava njegovog oca. I on ga je obožavao.

Upravo zato je dan ranije skovao odvažni plan, koji će ga, ako uspe da ga ostvari, verovatno koštati života.